

DREPT CIVIL ȘI PROCESUAL CIVIL

CZU: 347.95/.99

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1\(68\).05](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.1(68).05)

REPERCUSIUNILE NOILOR TEMEIURI DE RECURS ASUPRA ÎMPUTERNICIRILOR CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE

Alexandru CEBAN,
judecător în cadrul Judecătoriei
Chișinău, sediul Central
<https://orcid.org/0009-0001-8230-0204>

SUMAR

Organizarea și funcționarea sistemului judiciar este expresia suveranității statale, fiecare țară având dreptul autonom să traseze conduita jurisdicțională, într-un cod demn de urmat atât de participanții interesați nemijlocit în realizarea drepturilor subiective, cât și de autoritatea investită cu puterea de a tranșa un anumit diferend. Temeiurile de recurs reprezintă rațiunea promovării căii de atac și delimitează câmpul procedural al cercetării legalității hotărârii, limitele în care judecătorii sunt obligați să se pronunțe în respectarea principiului disponibilității. Importanța temeiurilor de recurs este subliniată perpetuu în literatura de specialitate, arătându-se că sistemului prin care legiuitorul a limitat cazurile de recurs, deși perfectibil, i se recunoaște meritul de a impune justițiabililor și instanței o anumită disciplină care „trebuie să fie temelia oricărei proceduri”.

Cuvinte-cheie: *recurs, temeiurile recursului, împuternicirile instanței de recurs, instanță supremă, practică uniformă.*

Considerații preliminare

„*Res judicata pro veritate habetur și bis de eadem re ne sit actio*” sunt adagii străvechi, care exprimă principiul potrivit căruia ceea ce a constituit obiectul unei judecăți nu mai poate fi pus în discuție. S-a admis însă că este posibilă eroarea de judecată, întrucât activitatea de soluționare a litigiilor este, ca orice operă omenească, imperfectă [11, p. 1].

Valențele atribuite recursului – ca instrument public de asigurarea aplicării și interpretării uniforme a legii – au impus o reglementare riguroasă a condițiilor de exercitare, legea statuând asupra

THE REPERCUSSIONS OF THE NEW GROUNDS OF APPEAL ON THE POWERS OF THE SUPREME COURT OF JUSTICE

SUMMARY

The organization and functioning of the judicial system is the expression of state sovereignty, each country having the autonomous right to draw jurisdictional conduct, in a code worthy of being followed both by the participants directly interested in the realization of subjective rights, and by the authority vested with the power to resolve a certain dispute. The grounds of appeal represent the reason for promoting the appeal and delimit the procedural field of the investigation of the legality of the decision, the limits in which the judges are obliged to rule in compliance with the principle of availability. The importance of the grounds of appeal is constantly emphasized in the specialized literature, showing that the system by which the legislator limited the cases of appeal, although perfectible, is recognized as having the merit of imposing a certain discipline on the litigants and the court that „must be the basis of any procedure”.

Key-words: *appeal, the grounds of the appeal, the powers of the court of appeal, supreme court, uniform practice.*

motivelor care pot fundamenta controlul judiciar asupra hotărârilor pronunțate în stadiul devolutiv al procesului. Din această perspectivă, distincția între recurs și apel este netă, întrucât nu orice nemulțumire a părții deschide controlul extraordinar, ci numai aceea care se circumscrie preceptelor limitativ prevăzute de lege, fapt ce apropie recursul de căile extraordinare de atac de retrac-tare [6, p. 185].

Pentru justițiabili, existența cazurilor de recurs le impune, înainte de a formula cererea de recurs, să analizeze dacă nemulțumirea lor se încadrează în unul dintre aceste cazuri, să evite astfel tergiversarea nejustificată a proceselor și cheltuielilor suplimentare. Totodată, îi obligă să aibă o atitudine procesuală corectă, să reliefeze încă din fața pri-

mei instanțe toate argumentele de fapt și de drept care au determinat procesul, permițând astfel, pentru echilibrul procesual, adversarului să își realizeze pe deplin apărarea. În acest fel, părțile contribuie esențial la pronunțarea unor hotărâri legale sub amenințarea produsă de cazurile de recurs ce pot cuprinde multiple motive. Pentru instanțele de fond, existența motivelor de recurs constituie un puternic stimulent în pronunțarea unor hotărâri care respectă legea, un obstacol în calea arbitrarului și subiectivismului. Nu în ultimul rând, reglementarea cazurilor de recurs contribuie la realizarea unei practici unitare, întrucât, în caz de casare, hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate, precum și asupra necesității administrării unor probe sunt obligatorii pentru judecătoria fondului. Se urmărește ca în cazuri similare soluția să fie aceeași, fapt ce contribuie la creșterea încrederii în actul de justiție.

În principiu, nu orice pretense greșeli de judecată ori nemulțumiri ale părții pot fi supuse controlului judiciar ierarhic pe calea recursului, ci doar acelea care corespund uneia dintre ipotezele prevăzute de lege ca motive ale acestei căi extraordinare de atac. Cu alte cuvinte, motivele de critică a hotărârii atacate, arătate de recurent în cererea de recurs pe care o formulează sau, după caz, relevate prin memoriu separat (depus în termenul de motivare a căii de atac prevăzut de lege), constituie cauza recursului, rațiunea pentru care se cere desființarea unei hotărâri judecătorești pronunțate fără drept de apel, în apel sau de un organ cu activitate jurisdicțională [11, p. 186].

În doctrina s-a încercat a face și o clasificare a motivelor de recurs, în funcție de natura legii încălcate:

- *formale*, referitoare la compunerea instanței, pronunțarea hotărârii de alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii, competența, excesul de putere;
- *de fond*, cele ce privesc încălcarea legilor care reglementează fondul dreptului dedus judecătii: dacă se acordă mai mult decât s-a cerut ori ceea ce nu s-a cerut, hotărârea nu este motivată, interpretarea greșită a actului dedus judecătii, lipsa de bază legală;

și în funcție de soluția instanței de recurs:

- *de casare*, includ motivele formale;
- *de modificare*, cuprind pe cele de fond.

Prin combinare, cazurile formale conduc la casarea hotărârii, iar cele de fond - la modificarea ei [6, p. 192].

Astfel, revenind nemijlocit la aspectele cercetate în prezenta analiză științifică, reținem că, conform Legii nr. 246 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) [12], au fost aduse un șir de modificări

semnificative ale CPC al RM [2], inclusiv au fost modificate semnificativ temeiurile declarării recursului, modificări care vor avea repercusiuni esențiale asupra aplicării în practică a împuternicirilor instanței de recurs.

Odată cu adoptarea Legii nr. 246 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) a fost modificat în corpore art. 427 CPC, care reglementează temeiurile recursului după cum urmează:

„Articolul 432. Temeiurile recursului

(1) *Recursul este admis, dacă:*

- a) *interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție;*
- b) *prin admiterea recursului, se schimbă sau se consolidează jurisprudența Curții Supreme de Justiție;*
- c) *a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv sau a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen;*
- d) *hotărârea sau decizia vizează drepturile persoanei care nu a fost atrasă în proces;*
- e) *hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor;*
- f) *instanța nu a fost compusă potrivit legii sau hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale.*

(2) *Temeiurile menționate la alin. (1) lit. d)-f) pot fi invocate în recurs doar dacă au fost invocate în apel sau dacă încălcarea a avut loc în instanța de apel”.*

Discuții și rezultate

Noile temeiuri de recurs. Până la analiza eventualelor repercusiuni ale noilor temeiuri de recurs asupra împuternicirilor instanței, vom analiza succint noile temeiuri de recurs introduse prin Legea nr. 246 din 31.07.2023, și anume cele prevăzute la lit. a), b), d) și e) ale art. 432 CPC al RM.

Este foarte evidentă legătura între primele două temeiuri noi introduse, și anume cazul când interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție, diferența semnificativă fiind doar momentul în care apare respectiva „jurisprudență” a Curții Supreme de Justiție, adică în cazul temeiului prevăzut la lit. a), este evident condiționat de existența de fapt deja a unei „jurisprudențe uniforme” la momentul înaintării recursului, iar în cazul temeiului prevăzut la lit. b) respectiva „jurisprudență”, pe care nu o vom putea numi uniformă la data înaintării recursului, abia urmează a se cristaliza în procesul emiterii deciziei instanței supreme și va căpăta statut de „jurisprudență uniformă” după emiteria deciziei irevocabile în urma examinării recursului.

Aceste două teme noi ne duc cu gândul la prevederile anterioare, abrogate, conform cărora părțile sunt în drept să declare recurs în cazul în care se declară aplicarea eronată a normelor de drept material, și anume: instanța a interpretat în mod eronat legea. Temeiul dat apare în situația când normei juridice i se atribuie un grad mai mare de abstracție sau când există îndoieli la aplicare, instanța aplicând totuși norma respectivă, extinde norma juridică dincolo de ipotezele la care se aplică sau, din contra, a exclus ipoteze concrete din aria de ipoteze pe care le acoperă norma juridică respectivă [3, pct. 9].

În acest context s-a dedus faptul că aplicarea corectă de către instanța judecătorească a normelor de drept material este strict legată de interpretarea corectă a acestora. Analizând temeiul respectiv, aparent, chiar în situația în care decizia contestată cu recurs ar fi legală și întemeiată, ultima poate fi casată pentru că ar contraveni practicii Curții Supreme de Justiție, iar judecătorii, în deliberări, ar trebui să se conducă nu de lege, ci exclusiv de o practică a unei instanțe superioare, mai ales că însuși legiuitorul „a legalizat” practica schimbătoare a Curții Supreme de Justiție prin introducerea temeiului de recurs prevăzut la lit. b).

Referitor la noul temei de recurs - anume cel prevăzut la lit. d) „*hotărârea sau decizia vizează drepturile persoanei care nu a fost atrasă în proces*” - noua sintagmă „vizează” este cea care atrage atenția, având în vedere „noutatea” acesteia în doctrina juridică. Noul temei de recurs urmează a fi analizat în coroborare cu prevederile noi ale art. 430, care menționează persoanele care sunt în drept să declare recurs, și anume „*Sunt în drept să declare recurs: a) părțile și alți participanți la proces; b) persoanele care nu au participat la proces, dar care sunt lezate în drepturi prin hotărârea, încheierea sau decizia judecătorească*”. În aceeași ordine de idei, considerăm oportun de a menționa temeiul „similar” de revizuire prevăzut la art. 449 lit. c) CPC. Astfel, aparența similitudinii între respectivele teme noi - unul de recurs și celălalt de revizuire - nu este benefică și nu este conform principiului clarității și previzibilității legii. Totodată, considerăm că noul temei de recurs nu a făcut altceva decât a abstractizat cercul persoanelor care ar fi în drept (aparent) să declare recurs și, implicit, ar putea pretinde la casarea actului de dispoziție contestat cu recurs, lucru nu cel mai benefic, considerăm noi. De altfel, o primă problemă simplă și foarte importantă care va apărea în practică este situația în care, ipotetic, va fi admis recursul unei persoane „vizate” de decizia contestată, dar nu va putea obține o calitate procesuală conform art. 55 CPC (nu se va încadra în condițiile obținerii statutului de parte, intervenient) - situație banală din care, cel puțin noi, la moment, nu vedem o ieșire procesuală.

Referitor la noul temei de recurs, cel prevăzut la lit. e) „*hotărârea sau decizia este arbitrarea sau se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor*”, considerăm că introducerea noțiunii precum „hotărâre arbitrară” nu a fost cea mai reușită inspirație a legiuitorului, având în vedere faptul că este o noțiune foarte abstractă și interpretativă, iar tot ce este abstract și interpretativ va condiționa abuzuri. Cel mai important, cu referire la acest aspect, este faptul că însuși autorul indică în nota informativă a proiectului de lege că această noțiune este „utilizată pentru a defini situația în care judecătorii nu aduc nici o motivare pentru deciziile/hotărârile luate, sau când acestea sunt bazate pe greșeli evidente de fapt sau de drept comise de judecători”. În lipsa unei definiții a noțiunii de „hotărâre arbitrară”, se creează premise pentru aplicarea abuzivă a acesteia. În aceeași ordine de idei, reținem că Curtea Europeană a Drepturilor Omului face o diferențiere între categoriile „hotărâre nemotivată” și „hotărâre arbitrară”. Nemotivată este cea hotărâre în care instanța nu a dat răspuns explicit la un anumit argument (cauza *Lebedinschi c. Republicii Moldova*) [9], fie a omis să se expună pe marginea unui argument decisiv (cauza *Ruiz Torija c. Spaniei*) [10]. În ceea ce privește hotărârea arbitrară, utilizând asemenea noțiune, Curtea are în vedere: „eroare pe care nicio instanță rezonabilă nu ar fi putut-o comite vreodată”; „în mod grosier arbitrară”; „denegare de dreptate” (cauza *Bochan c. Ucrainei* (Nr. 2)) [8].

Repercusiunile noilor teme noi de recurs asupra împuternicirilor instanței. Cu referire la repercusiunile noilor teme noi de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (a) CPC** - de a respinge recursul, în special temeiurile prevăzute la lit. a) și b), considerăm necesar de a menționa că, prin aceeași Lege nr. 246 din 31.07.2023, s-au introdus două teme noi de declarare a recursurilor inadmisibile, și anume: „alinelatul se completează cu literalele e) și f) cu următorul cuprins: „e) *problema juridică invocată în recurs nu este de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței; f) recursul este vădit neîntemeiat*”. În cele ce urmează vom încerca să înțelegem esența lor și, cel mai important, aplicabilitatea în practică, în coroborare cu împuternicirea de respingere a recursului.

În primul rând, considerăm că introducerea respectivelor două teme noi de admisibilitate a schimbat conceptual instituția admisibilității recursului, având repercusiuni și la împuternicirea de respingere a recursului. Până la modificări, instituția admisibilității recursului avea menirea de a filtra recursurile pe aspecte strict procesuale (actul judecătoresc nu poate fi supus recursului, omiterea termenului înaintării, lipsa dreptului de a

înainta recurs, recurs repetat - după ce a fost examinat și strict formale (recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute strict de lege). Analiza primei împunericii noi introdusă - „e) problema juridică invocată în recurs nu este de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței” - ne amintește de cele două temeiuri prevăzute de art. 432 de înaintare a recursului menționate mai sus. Astfel, un simplu exercițiu logic ne permite să înțelegem că, pentru a fi aplicat temeiul de la litera e) în vederea declarării recursului inadmisibil pe acest temei, recurentul ar urma să invoce unele probleme juridice, în sensul vicierii actului contestat cu recurs, iar instanța de recurs, în urma analizei acestora (altfel este imposibil), le va da apreciere și le va califica drept „nefiind de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței” - efect al declarării recursului ca fiind inadmisibil.

Inițial, vrem să punctăm un aspect strict moral al respectivei prevederi a legiuitorului, or, noi considerăm că orice justițiabil vine în fața instanței (mai ales în fața CSJ) pentru „a i se face dreptate”, vine cu anumite argumente de ilegalitate a hotărârii contestate, iar din actul prin care se resping respectivele plângeri, punându-se punct irevocabil unui litigiu, urmează să se înțeleagă legalitatea actelor contestate de el și netemeinicia argumentelor sale. Noi considerăm că „dezvoltarea jurisprudenței” ține strict de obligațiile interne ale Curții și este inadmisibil de a pune punct irevocabil la un litigiu cu argumentul că „plângerile” justițiabilului nu sunt de o importanță fundamentală pentru dezvoltarea jurisprudenței, or, justițiabilii nu înaintează recurs cu scopul de a fortifica practica judiciară, ci pentru a-și valorifica drepturile pe care le consideră lezate. Sub acest aspect, cu titlu de *lege ferenda*, propunem excluderea respectivului temei de declarare, ca fiind inadmisibil recursul.

Făcând abstracție de latura „morală”, revenim la esența respectivei prevederi, care, pentru a fi aplicată, urmează ca instanța de recurs să dea apreciere respectivelor „probleme juridice” invocate în recurs și, în mod logic, să le respingă, ceea ce înseamnă că se va purcede la examinarea temeiurilor de recurs. Cu referire la cel de al doilea temei nou introdus - de declarare a recursului inadmisibil, „recursul este vădit neîntemeiat” - lucrurile sunt și mai simple sub aspectul analizat. Este evident că, pentru a declara inadmisibil un recurs pe acest temei, urmează a da apreciere „temeiniciei” argumentelor din recurs. Altfel decât printr-o procedură de analiză, cercetare și încadrarea argumentelor de fapt în cadrul legal, acest procedeu este imposibil.

Astfel, în ambele cazuri este evident că „se resping” recursurile și nicidecum nu „se declară inadmisibile”, or, instanța este obligată să dea apreciere temeiurilor recurenților. Întrebarea logică care

apare odată cu introducerea respectivelor două temeiuri de inadmisibilitate: care este sensul menținerii împunericii „de respingere a recursului” din prevederile art. 445 alin. (1) lit. (a)? O analiză simplă ne permite să identificăm doar un caz în care va fi posibilă aplicarea acestei împunericii - în situația în care recursul nu a fost „vădit neîntemeiat” pentru a fi declarat „inadmisibil”, iar ulterior, după trecerea admisibilității și examinării în fond a acestuia, se va considera că, totuși, este neîntemeiat și se vor menține actele contestate. În asemenea circumstanțe va fi evidentă exclusiv culpa instanței de recurs, care nu a sesizat netemeinicia vădită a recursului la faza examinării admisibilității. Concluzia este că împunericia de respingere a recursului va fi mult mai puțin aplicată odată cu noile modificări ale legii.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra împunericii **prevăzută de art. 445 lit. (b) CPC - casarea integrală sau parțială a deciziei instanței de apel și hotărârii primei instanțe, cu pronunțarea unei noi hotărâri** - este evident că această soluție (casarea și reținerea cauzei pentru judecare de către instanța supremă) se aplică în situația când „eroarea judiciară” poate fi corectată de către instanța de recurs prin emiterea unei hotărâri noi, iar reieșind din noile temeiuri de admitere a recursului invocate mai sus, această situație poate fi atunci când se va constata că: „a) interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție; b) prin admiterea recursului, se schimbă sau se consolidează jurisprudența Curții Supreme de Justiție; e) hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor”.

În prima situație - „interpretarea legii din hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție” - doar această împunericie este admisibilă, or, e absurd să se constate că hotărârea contestată este contrară jurisprudenței uniforme a Curții Supreme de Justiție și cauza să fie retrimisă la rejudecare, or, uniformizarea practicii este o sarcină exclusivă a Curții Supreme de Justiție.

În cazul celui de al doilea temei de la lit. b) este și mai evident că doar această împunericie (casarea și reținerea cauzei pentru judecare de către instanța supremă) este admisibilă, or, iarăși va fi absurd să se constate că practica Curții Supreme de Justiție trebuie schimbată și, eventual, să se retrimită cauza la rejudecare, or, uniformizarea practicii este o sarcină exclusivă a Curții Supreme de Justiție. În acest caz, nu putem să nu menționăm absurditatea situației în care o decizie este casată, având drept temei un fapt (o circumstanță) care apare după emiterea respectivei decizii casate (apare când CSJ decide să-și schimbe practica), adică o decizie legală și întemeiată este casată fără

existența unei cuple a instanței ierarhic inferioare - o soluție neinspirată a legiuitorului.

În cazul celui de al treilea temei c), a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv sau a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen, nu va fi aplicabilă împuternicirea de la lit. b) a art. 445, or, în situația în care a fost admis neîntemeiat un apel introdus tardiv, instanța va aplica împuternicirea de la lit. g) a art. 445 - va admite recursul, va casa decizia instanței de apel, cu pronunțarea unei încheieri de restituire a cererii de apel, iar în situația în care a fost respins ca fiind tardiv un apel depus în termen, instanța va aplica împuternicirea de la lit. c) a art. 445 și va remite cauza la rejudecare, or, o decizie pe fondul cauzei a instanței de apel lipsește.

În cazul temeiului de la „lit. e) hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor”, lucrurile se complică. Pornim de la ideea că, de fapt, la litera e) sunt două temeiuri de admitere a recursului: hotărârea sau decizia este arbitrară - primul caz și cel de al doilea - se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor, care nu sunt interdependente și, deci, pot exista separat. Observăm că în cel de al doilea caz legiuitorul a admis ipoteza existenței „aprecierii vădit nerezonabilă a probelor” și nicidecum nu insuficiența acestora. Respectiv, în procesul motivării unei decizii de casare a hotărârii pe respectivul temei, instanța supremă va fi obligată să argumenteze prin ce anume s-a materializat respectiva apreciere vădit nerezonabilă a probelor, iar în procesul exercițiului de apreciere a probelor este evident că se va contura o „viziune” a instanței supreme referitor la probatoriul respectiv - poziție care, prin prisma puterii lucrului judecat, nu va mai putea fi supusă aprecierii de către alte instanțe. Deci, ajungem la concluzia fermă că, în cazul în care va fi admis un recurs având ca temei aprecierea vădit nerezonabilă a probelor, unica soluție a instanței de recurs va fi reținerea cauzei și emiterea unei hotărâri noi.

În cel de al doilea caz - când temeiul de admitere a recursului va fi cazul în care instanța de recurs va aprecia hotărârea sau decizia ca fiind arbitrară și o va casa - reținem că legiuitorul nu a venit cu o definiție a aprecierii hotărârii (ca fiind arbitrară). Astfel, din temeiul respectiv de admitere a recursului, chiar și fiind unul extrem de abstract, esența acestuia este, totuși, vicierea aprecierii situațiilor de fapt raportate la cadrul legal, făcute de judecător. Revenind la exercițiul logic de mai sus, în procesul motivării unei decizii de casare a hotărârii pe respectivul temei, constatăm că instanța supremă va fi obligată să argumenteze prin ce anume s-a materializat „arbitrariul” hotărârii, iar în procesul respectivului exercițiu de apreciere a probelor este evident că se va contura

o „viziune” a instanței supreme referitor la circumstanțele de fapt, probatoriu și legea aplicabilă cauzei - poziție care prin prisma puterii lucrului judecat nu va mai putea fi supusă aprecierii de către alte instanțe. De aici ajungem la concluzia fermă că, în cazul în care va fi admis un recurs având ca temei arbitrariul hotărârii, unica soluție a instanței de recurs va fi reținerea cauzei și emiterea unei hotărâri noi.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (c) CPC** - cea de admitere a recursului, casarea integrală a deciziei instanței de apel cu trimiterea cauzei spre rejudecare în instanța de apel o singură dată, dacă eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs, având în vedere că împuternicirea respectivă se aplică în situația în care se casează decizia instanței de apel, iar casarea survine în urma admiterii recursului care a fost întemeiat pe un șir de temeiuri prevăzute expres de lege, este imperios necesar identificarea situațiilor în care, ipotetic, ar fi admisă o „eroare judiciară” prin prisma noilor temeiuri de recurs.

Eroare judiciară este o sintagmă pe care legiuitorul nostru nu a definit-o în nici un act legislativ, fapt care a condiționat necesitatea identificării unei definiții în doctrină. Astfel, conform *Studiului cu privire la mecanismul național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură* elaborat de Ministerul Justiției al R. Moldova [12, p. 27-29], pentru definirea conceptuală a erorii judecătorești este oportun de a observa abordarea acestui termen de Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor [4]. Această lege nu definește expres eroarea judiciară, ci mai degrabă se referă expres la situații în care intervine răspunderea individuală a judecătorului. S-a notat că, atunci când se încearcă să se identifice ce înseamnă o eroare judecătorească, nu poate fi negat elementul individual - că o anumită acțiune ori omisiune individuală și posibilă răspunderii disciplinare comisă de către un judecător poate genera repercusiuni fundamentale asupra soluției cauzei judiciare în care această abatere disciplinară s-a comis.

În concluzia respectivului studiu s-a menționat că „o eroare judiciară astfel poate fi înțeleasă ca fiind o situație când se descoperă unele fapte sau circumstanțe și/sau probe necunoscute, care nu puteau fi într-un mod rezonabil cunoscute la momentul adoptării soluției judiciare definitive și care sunt atât de fundamentale încât afectează și inversează soluția judiciară și necunoașterea cărora nu este imputabilă justițiabilului”. O altă concluzie a studiului ar fi că „o eroare judiciară reprezintă, în esență, o soluție judiciară cu valoare de *res judicata*, care a fost adoptată fără a cunoaște o circumstanță, un fapt sau în lipsa unei probe fundamentale pentru soluția dată și necunoașterea nu este

imputabilă nici judiciarului și nici persoanei care a devenit victima acestei soluții judiciare”.

Analizând concluziile respectivului raport, înțelegem că, de fapt, după cum a fost definită „eroarea judiciară”, aceasta s-ar încadra mai degrabă în cadrul unui temei de revizuire a hotărârii judecătorești și nicidecum la un temei de recurs, mai mult ca atât – temei de remitere a pricinii la rejudicare, or, din esența raționamentelor menționate mai sus, însuși faptul constatării „erorii judiciare” presupune implicit cunoașterea cauzelor care au provocat-o și, respectiv, rămâne doar a căuta soluții conforme și eficiente de remediere a acesteia.

În acest sens, considerăm că temeiul respectiv de trimitere a pricinii la rejudicare a fost excesiv de abstractizat de către legiuitor, fapt care acordă instanței de recurs un câmp larg de interpretare și o doză mare de subiectivism la faza examinării existenței sau lipsei posibilității reale de corectare a erorii judiciare de către însăși instanța de recurs. În acest sens, considerăm că punctul de pornire la examinarea respectivei posibilități urmează a fi asigurarea protecției *dreptului părților la un proces echitabil*, inclusiv prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, iar în situația în care există suficiente substraturi că acest drept nu va fi afectat instanța de recurs urmează să depună toate „eforturile” pentru rejudicarea pricinii în fond, cu emiterea unei hotărâri noi. Situația dată va asigura economia procesuală și va contribui la reducerea termenelor de examinare a pricinilor civile și apărarea eficientă a drepturilor subiective civile [1, p. 326].

Mai mult ca atât, suntem de părerea că urmează ca instanța de recurs să facă uz anume de împuternicirea de a reexamina fondul și a emite o decizie în acest sens, iar dispunerea trimiterii cauzei instanței de apel pentru rejudicare să fie o excepție în cazul când este necesară administrarea unor probe pentru stabilirea corectă a situației de fapt, care nu poate avea loc în judecata din recurs în lumina prevederilor art. 443 CPC, conform cărora instanța de recurs verifică legalitatea hotărârii atacate, *fără a administra noi dovezi*.

În urma realizării unui studiu statistic încă în 2016 privind soluțiile adoptate de către Curtea Supremă de Justiție privind judecarea cauzelor în ordine de recurs secț. II (conform vechilor temeuri), în perioada 1 ianuarie 2014 - 30 septembrie 2015, am constatat că, din toate recursurile admise de către instanța supremă, circa 45,5% din cauze au fost remise la rejudicare (instanța de fond sau apel), iar în 34,5% din cazuri instanța de recurs a reexaminat fondul cu pronunțarea unei hotărâri noi.

În contextul acestor date statistice, considerăm că numărul mare de cauze trimise spre rejudicare în instanța de apel (când se constată că eroarea judiciară nu poate fi corectată de către

instanța de recurs) este condiționat inclusiv de percepția greșită a esenței „erorii judiciare” în calitate de temei de casare, în contextul aprecierii posibilității de corectare de către instanța de recurs în cadrul examinării nemijlocite a recursului. În final, am ajuns la concluzia că ar fi binevenită limitarea cazurilor în care pricina urmează a fi trimisă la rejudicare în instanța de apel, și anume exclusiv atunci când se va constata că este necesară administrarea unor probe – doar pentru stabilirea corectă a situației de fapt necesare pentru a concludiona asupra aplicării corecte a legii (și nicidecum în vederea probării temeiniciei acțiunii în sine), instanța de recurs urmând a indica expres care sunt acestea și raționamentul de care s-a condus când a decis că respectiva eroare nu poate fi corectată. În situația respectivă, considerăm că și instanțele de apel se vor responsabiliza la judecarea repetată a pricinii și vor fi direcționate mai eficient în vederea efectuării unui act de justiție calitativ în termeni rezonabili.

Cu referire la repercusiunile noilor temeuri de recurs asupra împuternicirii **prevăzută de art. 445 lit. (c¹) CPC**, legea nouă – „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: c¹) să admită recursul și să caseze integral decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, trimițând cauza spre rejudicare în prima instanță, în cazul în care a constatat neatragerea în proces a persoanelor ale căror drepturi sunt lezate prin hotărâre*” – reamintim că, conform vechilor prevederi ale art. 445 lit. (c¹) CPC, „*instanța, după ce judecă recursul, este în drept „să admită recursul și să caseze integral decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, trimițând cauza spre rejudicare în prima instanță doar în cazul în care a constatat încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept procedural specificate la art. 432 alin. (3) lit. d) și f). La solicitarea participanților la proces, instanța de recurs poate trimite cauza spre rejudicare în prima instanță o singură dată, în cazul prevăzut la art. 432 alin. (3) lit. b)*”.

Observăm că, anterior, legiuitorul a prevăzut expres trei cazuri în care pricina putea fi restituită spre rejudicare în prima instanță: 1. Instanța a soluționat problema drepturilor unor persoane neantrenate în proces; 2. Hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale; 3. Pricina a fost judecată în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată (doar la solicitarea participanților la proces). În toate celelalte cazuri, pricina urma a fi restituită spre rejudicare în instanța de apel.

Analizând noile prevederi, observăm că legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, cazul în care instanța de recurs poate face uz de respectiva împuternicire – cazul în care va constata neatragerea în proces a persoanelor

ale căror drepturi au fost lezate prin hotărâre, adică când recurentul va invoca temeiul prevăzut la lit. d) și anume că hotărârea sau decizia vizează drepturile acestuia și nu a fost atras în proces, restituirea pricinii la rejudecare având scopul de a oferi posibilitatea de apărare tuturor persoanelor ale căror drepturi și interese au fost lezate prin hotărârea primei instanțe, pentru a li se garanta dreptul la dublul grad de jurisdicție.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (d) CPC** - „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: d) să admită recursul și să caseze decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, dispunând încetarea procesului ori scoaterea cererii de pe rol, dacă există temeiurile prevăzute la art. 265 și 267*” - observăm că legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, cazurile în care instanța de recurs poate face uz de aceasta, astfel considerăm că în procesul aplicării în practică nu ar trebui să apară dificultăți.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (e) CPC** - „*Instanța, după ce judecă recursul, este în drept: e) să admită recursul și să modifice decizia instanței de apel și/sau hotărârea primei instanțe*” - considerăm că, prin prisma noilor temeiuri de recurs, inclusiv cele de declarare a recursurilor inadmisibile menționate anterior, urmează să scadă semnificativ aplicabilitatea respectivei îputerniciri, or, atunci când „modificarea” deciziei ține exclusiv de motivare, considerăm că instanța de recurs urmează să respingă recursul ca nefondat, cu substituirea motivării, iar în restul cazurilor - să caseze actele contestate și să emită o nouă hotărâre.

Cu referire la repercusiunile noilor temeiuri de recurs asupra îputernicirii **prevăzută de art. 445 lit. (f) și (g) CPC** - „*f) să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel și să mențină hotărârea primei instanțe; și „g) să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel, cu pronunțarea unei încheieri de restituire a cererii de apel, dacă există temeiurile prevăzute la art. 369*” - considerăm că, în esență, aceste repercusiuni nu vor exista ori, în primul caz, dacă temeiurile de casare invocate în recurs se constată ca întemeiate exclusiv cu referire la decizia instanței de apel și nu se regăsesc în hotărârea instanței de fond, instanța de recurs urmează să admită recursul, să caseze decizia instanței de apel și să mențină hotărârea primei instanțe. Iar în cel de al doilea caz legiuitorul a prevăzut expres și exhaustiv, fără loc de interpretare, situația în care instanța de recurs poate face uz de respectiva îputernicire.

Concluzii

Cu toate că, în esență, prevederile legale care reglementează îputernicirile instanței de recurs nu au suferit modificări semnificative odată cu adoptarea Legii nr. 246 din 31.07.2023, introducerea noilor temeiuri de înaintare a recursului va modifica semnificativ aplicativitatea în practică a îputernicirilor, având în vedere legătura foarte strânsă între aceste două instituții juridice, după cum s-a putut observa în prezentul studiu.

Referințe bibliografice

1. Belei E., Borș A., Chifa F. ș.a. *Drept procesual civil: Partea Specială*. Chișinău: [S. n.], 2016. 490 p.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de recurs, nr. 5 din 11.11.2013, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.25 din 22.10.2018. https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=357 (vizitat la 28.01.2024).
4. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Nr. 178 din 25 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 238-246.
5. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). Nr. 246 din 31.07.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr.318-321.
6. Lohânel M. *Recurs în procesul civil*. București: Hamangiu, 2011. 408 p.
7. Nota informativă a Guvernului RM la proiectul Legii cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție). https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/2023.06.27_pl_conex_csj_nota.pdf (vizitat la 28.01.2024).
8. Speța *Bochan c. Ucrainei* (Nr. 2), hotărârea din 05.02.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-152331> (vizitat la 28.01.2024).
9. Speța *Lebedinschi c. Moldovei*, hotărârea din 16.06.2015, definitivă din 16.09.2015. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155213> (vizitat la 28.01.2024).
10. Speța *Ruiz Torija c. Spaniei*, hotărârea din 09.12.1994. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57909> (vizitat la 28.01.2024).
11. Spinei S. *Recurs în procesul civil*. București: Hamangiu, 2008. 360 p.
12. Studiul cu privire la mecanismul național de remediere și compensare pentru erorile judiciare și vicii de procedură, elaborat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova, <https://www.agentguvernamental.md/wp-content/uploads/2016/12/Studiu-eroare-judiciara-.pdf> (vizitat la 28.01.2024).